

დავით კლდიაშვილის პერსონაჟთა სახელ-გვარები

David Kldiashvili's Character Names

გიორგი გოგოლაშვილი

Giorgi Gogolashvili

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

Faculty of Humanities

არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი

Arnold Chikobava Institute of Linguistics

საკვანძო სიტყვები: ენა, მწერალი, პერსონაჟი, სახელი, გვარი

Key words: language, writer, character, Christian name, surname

კლასიკურ მწერლობაში პერსონაჟთა სახელ-გვარების შერჩევა არ ჩანს მექანიკური (მარტივი) პროცესი. პერსონაჟის ბუნება-ხასიათისა და მისი საკუთარი სახელ-გვარის ურთიერთმიმართება უაღრესად საინტერესო თემაა. მხატვრული ნაწარმოების პერსონაჟის ბუნება-თვისებები განსაზღვრავს სახელ-გვარის პოპულარობასაც; ეს ცნობილი ამბავია; ბევრი მაგალითის მოყვანა შეიძლება; თუნდაც ილია ჭავჭავაძის „კაცია-ადამიანის“ პერსონაჟის სახელი – ლუარსაბი.

რატომ შეარჩია ლუარსაბი; წინ რა პროცესი უძღოდა ამ პერსონაჟის სახელის შერჩევას და ავტორი იდგა თუ არა არჩევანის წინაშე, ძნელი სათქმელია; მაგრამ ფაქტია, **ლუარსაბს** ისე „მოერგო“ თავისი სახელი, სხვისთვის ვეღარც დაგვირქმევია...

ჩვენ კლასიკური მწერლობის პერსონაჟები გვაინტერესებს; არ ვსაუბრობთ ე. წ. „მეტყველ სახელ-გვარებზე“, დავით კლდიაშვილთან არა გვაქვს ისეთი „მეტყველი სახელ-გვარები“, როგორიც ეგნატე ნინოშვილთან (მუნჯაძე, უიშვილი, ძალაძე, დროიძე, მკლავაძე, მცირიშვილი...), ან გიორგი წერეთელთან (ფულავა, წარბა, ჯიბიაშვილი...).

დ. კლდიაშვილის შემოქმედებაში ერთი შეხედვით ჩვეულებრივი, იმერეთში გავრცელებული სახელ-გვარებია გამოყენებული: პლატონი, კირილე, არისტო, ჯიმშერი... მელანო, დარიკო, ელენე... (თითქოს „სახასიათო“ სახელია ბეკინა, მაგრამ არც მთლად „მეტყველი“ – არ ჩანს მოტივაცია). დ. კლდიაშვილთან გვარებიც ჩვეულებრივია: სამანიშვილი, მიმინოშვილი, ბრეგაძე, ქამუშაძე... (ცნობარებში არ მოიძებნა გვარი „სალობერიძე“, მაგრამ მის არარეალურობაზე საუბარი ამ არგუმენტით არ შეიძლება – ჯიმშერი არ უნდა იყოს ის პერსონაჟი, რომლის გვარი საგანგებოდ შექმნილიყო, მოტივირებული იყოს)... ასე რომ, პერსონაჟისათვის სახელ-გვარის შერჩევას თითქოს რაიმე პრინციპული მნიშვნელობა არ უნდა ჰქონდეს დ. კლდიაშვილისათვის, მაგრამ არ ჩანს ასე...

საინტერესო ამბავს გვიყვება სერგო კლდიაშვილი:

„საიდან წარმოდგა გვარი **„მორბელაძე“**; დავითის მონათხრობს იგონებს:

„– სოფელში ჩავედი დედაჩემის სანახავად, – მიამბობს მამა. – ოთახში ვზივარ! მესმის დედა აივნისა და ვილაცას ელაპარაკება. მეც გავედი. ეზოში, აივნის წინ, შუა ხნის მამაკაცს ვხედავ. ცხენზე ორი მორჩილა ტომარა შემოუკრავს და თითონაც ჯდება. – ვინ იყო? ვკითხე დედას, როცა უცნობი წავიდა“. სიმინდი ითხოვა, შვილო, მორბელაძეა დაბლა კუთხიდან“... **მოთხრობა მოფიქრებული მქონდა, ოღონდ გვარი ვერ მოვნახე** და ეს მაწვალებდა. წერას მიშლიდა. **ეს გვარი მეოცა**

რატომღაც, „მორბედაძე“ შევცვალე „მორბელაძედ“, გვარმა სახელიც მოათრია და ამის შემდეგ მოთხრობაც ადვილად დაიწერა. მუშაობა კი არა, უდიდესი სიამოვნება იყო!”

ერთი შეხედვით, მწერლის მიერ შეტანილი „შესწორება“ ამ შემთხვევაში თითქოს მხოლოდ ფონეტიკური ხასიათისაა, კეთილხმოვნების პრინციპით ნაკარნახევი... არ ჩანს სარწმუნო (ასეც ფიქრობენ), თითქოს „მორბელაძე“ სირბილთან ასოცირდებოდა (ამ ასოციაციისათვის შეცვლა არ იყო საჭირო – მორბედაძეც გამოდგებოდა; იმ არეალში სირბილაძეც რეალური გვარია)... მორბედაძეც და მორბელაძეც რეალური იმერული გვარებია. „სოლომანი“ რატომ „მოათრია“ მორბელაძემ (და არა სხვა სახელი)? რა აქვს ამ სახელ-გვარს ისეთი, ამ პერსონაჟს ასე რომ „მოერგო“, ასე რომ შეეფერებოდა („ნება რომ დართო მწერალს“ წერისა!)? და რასაც ასე ეძებდა მწერალი? – ჩვენგან პასუხგასაცემად ძნელი კითხვაა; ყოველ შემთხვევაში ჩვენთვის ამოუხსნელია...

სახელ-გვარების თვალსაზრისით საინტერესო ვითარებაა „სამანიშვილის დედინაცვალში“...

შემონახულია ამ მოთხრობის ადრეული მოკლე ვარიანტი: „ძილი მოსვენება“ (პლატონის სიზმარი). ამ ვარიანტში გამოყვანილ პერსონაჟთა სახელ-გვარები სხვაობს მოთხრობის ბოლო ვარიანტთან:

პირველ ვარიანტში **ბეკინას** ჰქვია **ბეჟანი**,

პლატონს – **არჩილი**,

დარიკოს – **ქრისტინა**.

კირილეს ნაცვლად **ლევანია** გამოყვანილი (მაზლი დარიკოსი)...

სხვა პერსონაჟები არ ჩანს ამ მოკლე ვარიანტში...

სამანიშვილები სანებლიძეები არიან. არადა, თითქოს ეს ორივე გვარი ჩვეულებრივი იმერული გვარებია... ასევე ჩვეულებრივი ქართული სახელებია **პლატონი** და **არჩილი**, **დარიკო** და **ქრისტინა**, **კირილე** და **ლევანი**... თითქოს რაღაც „სახასიათო“ იერი დაჰკრავს სახელს ბეკინა, თუმცა მაინც გაუმჭვირვალეა (არადა, **ბეკინას** პროტოტიპს **ივანე** რქმევია, – სერგო კლდიაშვილი იგონებს)...

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ინფორმაცია სერგო კლდიაშვილსაგან: „ქამუშაძის გაჭირვების“ ხელნაწერი არ შენახულა. გადარჩა მხოლოდ რამდენიმე ფურცელი... ეს ფურცლებიც ადასტურებენ, რომ მოთხრობის რამდენიმე ვარიანტი არსებულა. მაგალითად ერთ ხელნაწერში **„ეკვირინეს“** ჰქვია **„ეფემია“**, მეორეში **„ბარბალე“**; **ქამუშაძეები ქამუშაშვილები** ყოფილან; ხოლო ნაწარმოებს პირველ სათაურად ჰქონია „გამოსაცვლელი ცხოვრება“... **ეკვირინე – ეფემია – ბარბალე**...

ქამუშაძე – ქამუშაშვილი... „ქამუშაძის გაჭირვება“ „გამოსაცვლელი ცხოვრება“... (ქამუშაძეები ცნობილი გვარია იმერეთში; ქამუშაშვილი გამოგონილი გვარი ჩანს (ასოციაცია – მუშა?)...

სხვა შემთხვევაშიც ასეა: მოთხრობა „წრფელი გულის“ პერსონაჟი „ბაბო“ პირველ ვარიანტში „სარალიძე“ იყო, საბოლოო ვარიანტში „გარაყანიძე“ შეცვალა... ორივე საკმაოდ გავრცელებული გვარია იმერეთში...

რა შეიძლება ვთქვათ? რა არის მოტივი ამგვარ ცვლილებათა?..

ძნელი სათქმელია...

პერსონაჟის ბუნება-ხასიათთან გამომდინარე დავით კლდიაშვილი სახელ-გვარს „აზომებს“, „ასინჯებს“, „არგებს“ პერსონაჟს; როგორც აზნაურები იტყვიან იმერეთში, სახელ-გვარი ტიპს „შემოწკეპილი“ უნდა ჰქონდეს, კარგად მორგებული, უნდა უხდებოდეს... დიახ, პერსონაჟს სახელ-გვარი საკუთარი უნდა ჰქონდეს, „ნათხოვარივით“ არ უნდა ჩანდეს...

როგორც იგონებენ, დავითი კლასიკური მუსიკით, კერძოდ ოპერით, დიდად ყოფილა გატაცებული... „ეს აღტაცება ოპერით, საერთოდ მუსიკით, ბოლომდე შერჩა“... ანდა: „დავითს შეუძლია მთელი დღე მუსიკას უსმინოს. დახუჭავს თვალებს და უსმენს“... – ამას სერგო კლდიაშვილი დაწერს შემდეგ...

დავით კლდიაშვილი სიტყვის დიდოსტატია... ოთარ ჩხეიძეს თუ ვერწმუნებით, „სიტყვა სიმღერაა, ღალადისია. გალობაა, მუსიკაა...“

როგორც ჩანს, დავითს „ესმის“ ის „მუსიკა“, სახელ-გვარიდან რომ „მოდის“... სწორედ ეს მიესადაგება პერსონაჟის ბუნება-ხასიათს... სახელ-გვარის შერჩევა მარტივად არ ხდება...

ისე ამ თვალსაზრისითაც დავითის ხელნაწერებისა და, საერთოდ, ნაწარმოებების შესწავლა საინტერესო მასალას გამოავლენს.

დასკვნა?

შევძლებთ კი ყოველივე ამის ამოხსნას? – მეეჭვება... ეს იცის მხოლოდ მწერალმა... და შეიძლება არც მან... ალბათ მხოლოდ იმან, „ვინც შთაგონებით გვწყალობს“ (ანა კალანდაძე)... (ქ-ნი ანა ამასაც ამბობს: „დროზე წერტილის დასმას“, სათქმელის დროზე დამთავრებასაც თითქოს „ვიღაცა“ გკარნახობთ; ისევე როგორც თემატიკას, როგორც... ყველაფრს!“)... სხვაგან წერს: „დიახ, არის ზოგიერთი მოვლენა, რომლის ახსნა „მოკვდავთა ენას არ ძალუძს“... ამ თემაზეც შეიძლება საუბრის გაგრძელება... ფაქტია, დავით კლდიაშვილთან, როგორც ჭეშმარიტ მწერალთან შემოქმედებით პროცესს წარმართავს ის, „რაიც შთაგონებით წყალობს“...

ღიგეხაგუხა:

სილაგაძე, ა., თოთაძე, ა. (1997). გვარ-სახელები საქართველოში. თბილისი.

გოგოლაშვილი, გ. (2019). „შვენებით სავსე ქართული“ (ფიქრები დავით კლდიაშვილზე). თბილისი: თსუ გამომცემლობა.

In classical literature the choice of character names does not seem to be an automatic, easy process. This is the case with David Kldiashvili's works as well. Unlike E. Ninoshvili and G. Tsereteli, David Kldiashvili does not employ any telltale names in his writings. At first sight, the character names evidenced in his works are ordinary, widespread Christian names encountered in Imereti region of Georgia: Platon, Kirile, Aristo, Jimsher...Melano, Elene, Dariko; the family names also sound realistic: Samanishvili, Miminoshvili, Bregadze, Kamushadze... Thus, picking a specific Christian or family name for a character does not seem to be essential for D. Kldiashvili. However, the study of the writer's manuscripts has proved the opposite: in the process of creating his works the author often changed character names, he seemed to be in constant search of suitable names for them. In this reference, Sergo Kldiashvili's (David Kldiashvili's son) memoirs on one of the stories – "Solomon Morbeladze", are of particular interest: David Kldiashvili told his son: "I had the plot of the story, but I couldn't decide on a name for the main character; that troubled me and hindered me from finishing the story." At that time, it happened so, that he heard the family name Morbedadze, that according to D. Kldiashvili struck him "as a surprise, I modified Morbedadze to Morbeladze, the family name 'dragged' the Christian name Solomon, and the story was written with ease. It was not just work but a true pleasure!" It is difficult to say why the family name Morbeladze 'dragged' the Christian name – Solomon, or why the writer considered this pair to be a perfect match for his character.

Obviously, David Kldiashvili tries to fit names to his characters on the basis of their personal qualities; as the writer suggests: every character should have "a name of their own and not a borrowed one". The given phenomenon triggers a number of questions; is it plausible to answer them or find any explanation to the above-said? Presumably, the answers are known to the author...or, more convincingly, to the one "who grants us inspiration" (Anna Kalandadze).

Reference:

Silagadze, A., Totadze, A. (1997). Gvarsakhelebi sakartveloshi. [Surnames in Georgia]. Tbilisi.

Gogolashvili, G. „Shvenebit saves kartuli“ (fikrebi davit kldiashvilze). [“Georgian full of with beauty” (Thoughts about David Kldiashvili)]. Tbilisi. Tbilisi State University Press.